

ПЕРСПЕКТИВА СТВОРЕННЯ МУЗЕІВ-СКАНСЕНІВ НА ОСНОВІ АРХЕОЛОГІЧНИХ ПАМ'ЯТОК ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

М. В. Хададова

Житомирський державний університет імені Івана Франка
marinahadadova@gmail.com

Музеї просто неба, або музеї-скансени, мають відносно недовгу історію в Україні. Вони з'являються у другій половині ХХ ст. і переважно присвячені етнографічній тематиці. В цей самий час розробляються концепції створення археологічних музеїв на основі нерухомих пам'яток історії та культури, виникає навіть науковий напрямок досліджень – археологічна скансенологія [2].

Збереження та експонування археологічних пам'яток у стані *in situ* має відбуватися на місці їх виявлення, в тому природному середовищі, в якому вони функціонували. Скансен має реконструювати минуле, зберігати автентичність усіх представлених у ньому елементів, які утворюють взаємозв'язаний комплекс [1].

Варто зазначити, що в результаті археологічних досліджень не кожен археологічну пам'ятку можна перетворити на скансен. Часто пам'ятки є багатошаровими, потребують довгого археологічного вивчення, у процесі якого руйнується її частина, або і вся первинна пам'ятка [6]. До того ж сама реалізація проєктів потребує цілої низки організаційно-технічних заходів та дотримання необхідних умов для музеєфікації. Серед умов – ґрунтовне наукове вивчення пам'ятки, оцінка стану загальної збереженості та географічне розміщення пам'ятки біля населених пунктів і транспортних магістралей. Важливим є також визначення охоронної зони і створення проєктів з автентичним архітектурно-археологічним наповненням, вписаним у ландшафт [5].

На території Житомирської області було виявлено і досліджено пам'ятки різних археологічних періодів. Деякі з них стали епонімними, зокрема для культур ранньослов'янського часу – Корчакської та Лука-Райковецької. Трипільська пам'ятка Городськ дала назву періоду пізнього трипілья етапу С II. Але найбільш відомі пам'ятки древлянського племінного союзу періоду становлення давньоруської держави. Їхнє дослідження найбільш активно почало проводитись у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Саме ці пам'ятки представляють гарну основу для створення музеїв просто неба.

Дослідження городищ літописних градів – Іскоростеня, Возвягля, Малина, Олевська, дозволили скласти уявлення про облаштування городищ, побудову фортифікацій, житлових,

господарських і гідротехнічних споруд. Археологічне вивчення городищ продовжується. Місцеві громади часто використовують території пам'яток для проведення свят, театралізованих постановок. Городища також ставали майданчиками для демонстрації історичних реконструкцій і давніх ремесел, тобто являли собою так звані «археодрами», або «уявні музеї».

Всі вказані об'єкти розташовані на віддалених від міської забудови територіях, що дозволяє виокремити їхню територію і визначити охоронну зону, організувати інфраструктуру для туристів. Усі пам'ятки розміщені недалеко від міжнародних автомобільних трас та залізниці. Всі ці фактори сприяють їхній музеєфікації. Протягом останніх 20 років питання створення музеїв просто неба на основі древлянських пам'яток Житомирщини неодноразово піднімалося. Пропонувалися попередні проекти реконструкцій окремих деталей пам'яток, або ж ґрунтовні проекти, які містили описову та графічну частини.

Одним із перших був проект реконструкції оборонних споруд південного городища літописного Звяголя. Автор проекту В. Непомнящих проаналізував результати археологічних досліджень укріплень південного городища і запропонував своє бачення реконструкції зовнішнього виду давньоруського міста та його оборонних споруд. Існує також проект художньої реконструкції північного городища Звяголя, запропонований М. Довганич [3].

Окремо варто відзначити проект музею-скансену «Древлянський град», який планується організувати на основі городища Бабина гора в м. Олевську. Пам'ятка відповідає всім вимогам, розташована недалеко від міжнародної траси. У майбутньому музеї передбачається реконструкція декількох хронологічних періодів існування городища (древлянський період VIII-X ст.; давньоруський час X-XIII ст.; пізнє середньовіччя), при цьому максимально зберегти природний рельєф місцевості. Експозиція має включати три розділи: городище, передмістя та етнографічну частину. Пропонується реконструювати частину рову з мостом, в'їзд у городище, оборонну стіну древлянського часу, фрагмент обгорілих клітей під прозорим накриттям, оборонний вал литовського часу, колодязь IX-X ст., який уже повністю досліджений, відновлений і функціонує, частину стіни та кахляну піч, що залишились від садиби XVII ст., посад навколо городища [4].

Отже, в Житомирській області існує ряд археологічних пам'яток, зокрема древлянських та давньоруських, які можуть стати музеями просто неба, поповнивши тим самим поки що небагатовисловну групу українських музеїв-скансенів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. **Афанасьєв О. Є.** Скансени України як репрезентанти регіональних типів природокористування // *Географія та туризм*. – 2011. – Вип. 15. – С. 111-120.
2. **Кепін Д. В.** «Археопарки» в Україні: тенденції розвитку // *Vita Antiqua*. – Київ: ВПЦ «Київський університет», 2009. – № 7-8. – С. 281-285.
3. **Непомнящих В.** Аналіз та реконструкція оборонних споруд літописного Возвягль (за результатами розкопок 1988-1998 рр.) // *Літописний Возвягль (дослідження 1988-2008 рр.)*. – Київ, 2008. – С. 69-78.
4. **Петраускас А. В., Петраускенє А. О., Коваль О. А.** Створення музею-скансену «Древлянський град» // *Археологія і давня історія України*. – 2013. – Вип. 10. – С. 124-132.
5. **Ремешило-Рибчинська О. І.** Архітектурно-просторова організація археологічних музеїв під відкритим небом (на прикладі Плісеського історико-культурного заповідника) // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка*. Архітектура. – 2017. – № 878. – С. 30-39.
6. **Чимирис М. В., Оленич А. М.** Живі музеї первісної доби в Україні (постановка питання) // *Vita Antiqua*. – Київ: Центр палеоетнологічних досліджень, 2019. – № 11. – С. 185-189.

